

W.A.MOZART, KLARNET KONÇERTOSU, STADLER ve BASSET-HORN

W.A. MOZART, CLARINET CONCERT, STADLER and BASSET-HORN

Halil Emrah Öztürk*
Serbest Araştırmacı
*e-mail: tommyannelies@gmail.com

ÖZET

Wolfgang Amadeus Mozart, Bestelediği konçertoları çevresindeki arkadaşı olan ve iyi icracılar için yazdı. Örnek olarak, Fagot Konçertosu'nu Freiherr Thaddäus von Dürnrtz'e, Obua Konçertosu'nu Giuseppe Ferlendis için bestelemiştir. Başka bir Fagot Konçertosu yazmamasının sebebi, sadece bir fagot icracısı arkadaşı olmasıdır. Mozart'ın klarnet ile ilk tanışmasından sonra, bu enstrümanı bir çok senfonisinde kullanmış, oda müziği eserleri dahil olmak üzere besteler yapmıştır. Klarnet Konçertosu (K.622) da dönemin önde gelen basset horn ve klarnet icracısı olan Anton Stadler (1753-1812) için bestelemiştir. Aynı zamanda 'Klarnet Trio' (K.498), 'Klarnet Quintet' (K.581) ve 'Piano ve Nefesli için Beşli' (K. 452) yine Stadler için bestelenmiş eserlerdir. Buna karşılık olarak, Stadler Konçerto'nun ilk seslendirişini bizzat kendisi 16 ekim 1791 yılında Prag'da gerçekleştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mozart, klarnet, stadler,basset-horn

ABSTRACT

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) generally composed instrumental concerto for the specific players. In the case of his bassoon concerto, he had written for bassoon player Freiherr Thaddäus von Dürnrtz, and his oboe concerto for Giuseppe Ferlendis. Mozart did not have any other occasion to compose any other bassoon concerto because he befriended only with one bassoon player. After he first heard the basset-horn, he used this instrument in many of his symphonies and he composed works for this instrument in chamber music genre. Mozart dedicated his Clarinet Concerto (K.622) to Anton Stadler (1753-1812) who was an important clarinet player of his time and Mozart's good friend. Also, his 'Clarnet Trio' (K.498), 'Clarnet Quintet' (K.581) and 'Quintet for Piano and Winds' (K. 452) are dedicated to Stadler. Therefore, Stadler first performed the A major Clarinet Concerto on October 16, 1791 in Prague.

Key Words: Mozart, clarinet, stadler, basset-horn

JEL CODE: I20

GİRİŞ

W.A. Mozart

Wolfgang Amadeus Mozart, klasik dönem bestecileri arasındaki önemli ve en verimli bestecilerden biridir. 1756 yılında Salzburg, Avusturya'da doğmuştur. Keman icracısı ve besteci olan babası Leopold Mozart (1719-1787) tarafından küçük yaşlarda müzik eğitime başlamış ve diğer kardeşlerine göre daha hızlı ilerleme sağlamıştır. Beş yaşındayken virtüöz düzeyinde klavye çalabilen Mozart, sekiz yaşında ilk senfonik eserlerini bestelemeye başlamıştır. Avrupa'nın bir çok şehrini babası ile beraber dolaşma fırsatı bulan genç Mozart, buralarda babası tarafından tanınmış akademisyen ve müzisyenlere yeteneğini sergilemiş ve büyük hayranlık uyandırmıştır. Yedi yaşından onbeş yaşına kadar sürekli avrupa turlarında bulunmuş ve tanıştığı diğer besteci ve icracılardan müzik fikirleri almış, bu birikimlerle kendi stilini kafasında oluşturmaya başlamıştır.

Onyediy yaşına gelen Mozart, Salzburg'ta saray müzisyenliğini kabul etmiş, fakat bir kaç yıl sonra burada aradığını bulamamıştır. Dönemin müzik açısından en önemli şehirlerinden biri olan Viyana'ya taşınmış ve eserlerinin büyük bölümünü burada bestelemiştir. J.S. Bach, J. Haydn ve özellikle Beethoveen'in ilk zamanlarından etkilenmiş, fakat bu etkilileşimle kendi bestecilik şeklini oluşturmuştur.

1791 yılında romatizma ateşlenmesi sonucu 35 yaşında hayata gözlerini kapatmıştır. 35 yıllık kısa hayatında oldukça verimli bir klasik dönem bestecisi olan Mozart, hayatı boyunca

626'dan fazla eser bestelemiştir (orkestra eserleri, senfoniler, operalar, konçerto ve sonatlar, oda müziği eserleri, piano için solo eserler, düetler, marşlar, koro eserleri, danslar ve dini içerikli besteler).

Ölmeden önceki son yılında bile Mozart hala bestelenmeye devam etmiştir. Son besteleri arasında; 'Sihirli Flüt Operası', 'Yaylı Çalgılar için Beşliler', bitiremediği 'Requiem' ve son konçertosu olan 'Klarnet Konçertosu' bulunmaktadır.

Anton Stadler ve Klarnet Konçertosu

Mozart'ın klarnet'e olan ilgisi küçük yaşlardan gelmektedir. Koyu ve tok tonu, aynı zamanda teknik çabukluğu ile bestecinin ilgisini çekmiştir. Hatta bir mektubunda babası Leopold'a şöyle ifade eder; *Eğer klarnetimiz olsaydı, senfonilerdeki flüt, obua ve klarnet uyumundaki etkiyi hayal bile edemezsin* (Brymer 1977). Bahsedilen mektubu, 1777 ve 1778 yılları arasında Mannheim'da klarnet sesini ilk duyduğunda yazmıştır. O dönemde klarnet yoğunlukla Viyana'da bulunmakta ve sadece orkestraların tahta nefesli grubu üyeliğinden öteye gitmemiştir. Bu sebepten dolayı Mozart bu enstrümanı ancak son dönemlerinde verimli bir şekilde kullanabilmiştir.

Stadler'in klarnet (Basset klarnet) üzerindeki icra yeteneğini duyduktan sonra klarnet için konçerto yazmaya karar vermiştir. İlk önce deneme amaçlı olarak klarneti 1781 yılında bestelediği 'Gran Partita' ve daha sonra iki operasında kullanmıştır (*La Clemenza di Trio* ve *Sihirli Flüt*). Mozart Klarnet Konçertosu'nu 1789 yılında bestelemeye başlamış, fakat daha sonra çalışması durdurup, Stadler'in basset klarneti için tekrar üzerinde çalışıp 1791 yılında bitirmiştir.

Basset-Horn, Basset Klarnet ve Klarnet

Basset-horn 1770 yılında ismi bilinmeyen alman bir estrüman yapımcısı tarafından yapılmıştır. Klarnet ailesinden olmakla beraber günümüzde kullanılan klarnetten daha kalın ve geniş ses aralığı ve daha koyu bir tona sahiptir. Aşağıdaki şema 1'de basset-horn açıkça görülmektedir.

Şema 1:

Basset-Horn

Konçerto orijinal olarak Basset-Horn için G-Majör (Sol-Majör) tonunda yazılmıştır. Orkestra dağılımında solo klarnete iki flüt, iki fagot, iki korno ve yaylı çalgılar eşlik etmiştir. 1791

yılında Mozart konçertoyu bitirdiğinde, Stadler eserinde bazı ses aralığı problemleri tespit etmiş ve, enstrumana ek sesler ekleyip Bassett-Klarnet'i oluşturmuştur. Bahsedilen Bassett-Klarnet aşağıdaki şema 2'de görülmektedir.

Şema 2:

Bassett-Klarnet

Mozart daha sonra bu enstrumana Stadler'in klarneti ismini vermiştir. Stadler'in isteği üzerine Bassett-Horn'a kalın mi-bemol, re, do diyez ve do notaları enstruman yapımcısı Theodor Lozt tarafından eklenmiştir. Aynı zamanda Stadler'in orkestralarda genellikle kalın sesler içeren ikinci klarnet partilerini icra etmeyi sevmesi, enstruman üzerine bahsedilen kalın sesleri eklemesine neden olmuş olabilir. Mozart'ın orjinal nüshasında bulunan kalın notaların çalınabilir hale getirme çabasıyla Bassett-Klarnet meydana gelmiş ve günümüz La-Klarnet'in temelini atmıştır.

Sebebi anlaşılamayan bir biçimde Mozart'ın Klarnet Konçertosu'nun orjinal nüshası günümüze kadar ulaşamamış, kaybolmuştur. Bu talihsiz durum üzerine konu ile ilgili varsayımlar öne sürülmüştür. Alman yazar Wolfgang Hildesheimer (1916-1991) "Mozart" isimli kitabında kayıp olan orjinal el yazımını için şöyle demiştir; "*Klarnet Konçertosu'nun asıl Nüshası kayıptır. Mozart'ın iyi dostu Stadler bu konuda tamamiyle suçsuz olmayabilir; büyük olasılıkla orjinal nüshanın kaybolmasına göz yummuş, yazılmış ve basılmış küçük eserleri kendisininmiş gibi göstermiş olabilir*" (Hildesheimer 1982).

Mozart'ın Klarnet Konçertosu Bassett-Horn (Bassett-Klarnet)'ten sonra, 1801 yılında ismi kayıtlarda bulunamayan kişi tarafından günümüzde kullanılan La-Klarnet'e uyarlanmıştır. Tabii ki bu uyarlama ile konçerto klarnet literatüründeki yerini almıştır. Aşağıdaki şema 3'te günümüz La-Klarnet Görülmektedir.

Şema 3:

La-Klarnet

Klarnet Konçertosu Mozart'ın ölümünden önce yazdığı son konçertodur. Klasik son dönem Mozart sitilini taşır. Solo enstruman ve eşlikçi orkestra arasındaki ilişki birbirlerine çok yakındır. Başka bir deyişle, klarnet'in icra ettiği müzikal cümleyi orkestra da icra etmektedir. Konçerto klarnet literatürünün en önemli eserlerinden biri olarak kabul edilir. Breitkopf & Härtel ve diğer yayımcılar tarafından 11 yıl içinde eser son haliyle,yani, fazla olan kalın notaların çıkarılmış versiyonu ile yayımlanmışlardır. Stadler'ın eserin orjinal nüshasının kaybetmesinin ardından, eserin orjinal olup olmadığı tartışmaları başlamıştır. Önde gelen klarnet üreticileri (Selmer, Buffet Crampon ve Leblanc) konçertonun bilinen orjinaline sadık kalarak Basset-Klarnet üretmiş, Sabina Meyer ve Charls Neidich konçertoyu Basset-Klarnet ile kaydını yapmışlardır.

KAYNAKLAR

- Brymer, J. (1976). *Clarinet*. New York: A Division of Macmillan Publishing.
- Einstein, A. (1961). *Mozart: His Character His Works*. New York: Oxford University Press.
- Brymer, J. *Clarinet*. New York: A Division of Macmillan Publishing Co., Inc, 1977. P. 8
- Komroff, M. (1961). *Mozart*. New York: Alfred A. Knopf, Inc.
- Landon, H.C. R. & Donald, M. ed. (1969). *The Mozart Companion*. New York: Barrie Books Ltd.
- http://ezproxy.marshall.edu:2102/shared/views/article.html?from=search&session_search_id=865183722&hitnum=2§ion=music.26509. Accessed: December 10, 2005
- Hildesheimer, W. *Mozart*. New York: Farrar Straus Giroux, 1982, p.353.
- Rendal, F. G. (1971). *The Clarinet*. 3rd ed. New York: W.W. Norton & Company Inc.
- Roeder, T. M. (1994). *A History of The Concerto*. Portland, Oregon: Amadeus Press.
- Weston, P. (2002). *Clarinet Virtuosi of The Past*. Reprint edition. England: The Panda Group.

EXTENDED ABSTRACT

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) generally composed instrumental concerto for the specific players. In the case of his bassoon concerto, he had written for bassoon player Freiherr Thaddäus von Dürnrtz, and his oboe concerto for Giuseppe Ferlendis. Mozart did not have any other occasion to compose any other bassoon concerto because he befriended only with one bassoon player. After he first heard the basset-horn, he used this instrument in many of his symphonies and he composed works for this instrument in chamber music genre. Anton Stadler (1753-1812) was Mozart's good friend and their friendship never finished. Noticeably, Anton Stadler was an excellent clarinetist and basset-horn player. Also, he was a composer.

After composing Mozart's concerto for the clarinet K.622, he dedicated the work to Stadler. It was not just clarinet concerto that Mozart wrote for Stadler. He wrote Quintet for Piano and Winds, K. 452, the Clarinet Trio, K. 498, and the Clarinet Quintet, K. 581. According to Mozart, during in his time, Stadler had appealing clarinet tone and excellent clarinet technique. Also, Mozart was overjoyed when he spent time with Stadler, because he had already agreed upon his talent as a wonderful musician and the clarinet player of his time. Mozart dedicated all of his clarinet compositions, including solos for his good friend Stadler. Therefore, Anton Stadler performed all of Mozart's clarinet compositions. Moreover, Stadler was quit an inventor who came up with the new instrument called the basset-clarinet, which had warm alto sound.

The basset-horn and the bass clarinet both invented around 1770 and made from German maker that who is unknown. The basset-horn came from clarinet family and it has lower range and different tone timbre than clarinet. In example 1, one can see the shape differences between Basset-horn and Basset-clarinet. Meanwhile, there was no clarinet player in Salzburg's court orchestra until 1777. After that, Anton Stadler and his brother Johann Stadler they both were clarinet player and they added to orchestras in Salzburg. Mozart first used clarinet in his Divertimento K. 113. When he first heard basset-horn's tone, after that, it became one of his favorite instrument, and he used it almost all compositions and wrote some music for it. He added clarinet in his G minor symphony K. 550 for his close friend Stadler and *La Clemenza di Tito* has clarinet solos. In addition, he wrote five trios for voices and they accompanied with clarinets and basset horn. He wrote quintet K 581, in 1789, and after he completed the quintet he started to composed concerto for clarinet.

Mozart started to write A major clarinet concerto in 1789, but he stopped to write it in the middle of the first movement and after that he continued to write it again for Stadler's new basset clarinet and finished it in 1791. Mozart and Anton Stadler became a very good friend and their relationship started in late 1780's. Also they were both freemasons, an organization that is based in the philosophy of humankind. After they became a good friend, Mozart began to compose works for clarinet and consulted Stadler for some playing techniques. Those compositions performed by Anton Stadler in Mozart's presence. Stadler first performed the A major clarinet concerto on October 16, 1791 in Prague. In this time Prague was a particular popular town for clarinet. In Vienna, the clarinet was not acceptable as a solo instrument. Especially, Mozart's last symphonies have no clarinet parts because those symphonies had written for Vienna and the clarinet was not popular instrument around Vienna court.

Mozart's A major clarinet concerto has Mozart's unique style, which he completed it during to his last years. For that reason, one can see his late compositional style in this concerto. The other specialty of clarinet concerto, which mentioned previously, is that Mozart's last completed work for specific instrument. Unfortunately, his manuscript is lost; however, later edition of A major clarinet concerto occurs from the time that it published after Mozart's dead to the present day.